

Mag. Silva Karim
Osnovna šola Col,
samozaposlena

Barve pri predmetu likovna umetnost

Povzetek: Pri pouku likovna umetnost je uporaba barv temeljni način, ob katerem se učenec izraža, razvija domišljijo in likovno mišljenje, raziskuje in se usposablja za razumevanje vizualnega okolja ter likovne oz. vizualne umetnosti. Predstavljamo nekaj likovno teoretskih pojmov, povezanih z lastnostmi barv. Izpostavljamo z barvami povezane pojme, ki so v učnem načrtu za likovno umetnost namenjeni učencem prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja. Navajamo nekaj didaktičnih napotkov za učitelje, s pomočjo katerih bodo njihovi učenci bolje dosegali cilje učnega načrta. **Ključne besede:** barva, likovna teorija, učni načrt za likovno umetnost, značilnosti barv, barvni krog. **Colours in the Subject of Art.**

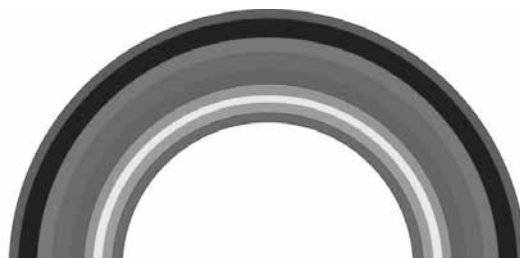
Abstract: In art lessons the use of colours is the fundamental way for a pupil to express himself or herself, develop his or her imagination and artistic thinking, explore and train to understand the visual environment and artistic or visual art. A few artistic theoretical concepts, connected with the properties of colours, are presented. The paper highlights the concepts connected with colours that are intended for pupils of the first educational triad in the art curriculum. A few didactic instructions for teachers are mentioned, with which they can help their pupils to achieve the curriculum objectives.

Key words: colour, art theory, art curriculum, properties of colours, colour wheel.

O barvi

Barva je beseda, s katero označujemo različne stvari. Lahko je to slikarski material, ki ga uporabljamo pri likovnem izražanju. Lahko je zgolj percepcija nekega valovanja. V naravi pravzaprav barv sploh ni, pač pa so le svetlobni valovi, ki jih naše oko zazna kot barvo. Pojmi, ki jih v zvezi z barvo navaja učni načrt, se navezujejo predvsem na barvo kot na temeljno izrazno sredstvo pri likovnem izražanju, kot na likovno prvino. Pri likovni teoriji govorimo o mešanju barvnih svetlob in o mešanju materialnih barv. Že Isaac Newton je davnega leta 1676 dokazal, da je bela svetloba sestavljena iz celotnega spektra barv kot v mavrici: od rdeče, preko oranžne, rumene in zelene do modre in vijoličaste. Nasprotno, o črni barvi govorimo kot o odsotnosti svetlobe. V temni sobi vse barve zaznavamo kot črne. Za slikarje in učence v šoli je značilna predvsem uporaba materialnih barv.

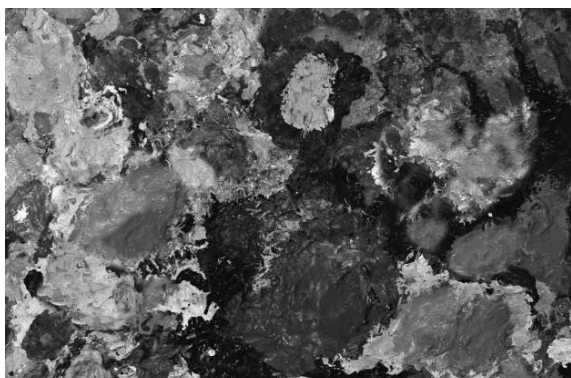
Nekatere barve imajo lastnost, da silijo v ospredje (rumena in rdeča). Te vedno nekoliko prevpijejo barve, kot sta modra in zelena, ki v naši zaznavi ustvarjajo občutek, da se umikajo same vase,

Barvni spekter v mavrici

oddaljujejo od nas. Vidimo, da ni pomembno le, katere barve so v nekem barvnem sestavu, temveč je pomemben tudi odnos med njihovimi količinami, med njihovo nasičenostjo in njihovo svetlostjo. Barva v določeni kompoziciji namreč ne obstaja sama zase, pač pa je vedno v odnosu do neke druge barve: do barve podlage slikovne ploskve, do sosednjih barv na sliki, barve stene, na kateri slika visi itn.

Če neko pestro, kromatično zasičeno barvo mešamo z neko drugo barvo, se bo ta spremenila. Na to, kakšna bo nova barva, vpliva barva, s katero jo mešamo. Lahko bo izgubila izvirno pestrost in postala temnejša ali svetlejša. Lahko pa pri takšnem mešanju nastane neka druga pestra različica barve, kakršne imamo v barvnem krogu.

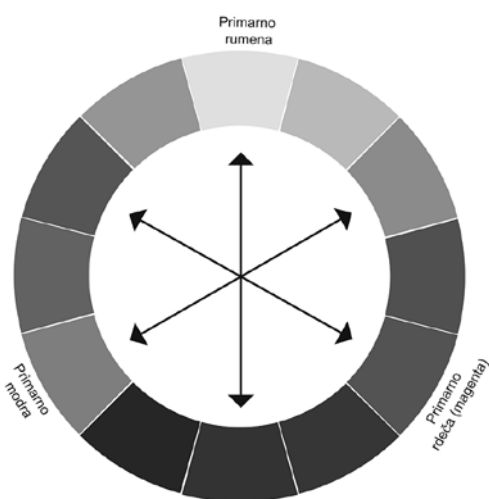
Del slikarjeve palete

Barve se razlikujejo **po svetlosti, nasičenosti in barvitosti** ali barvnem tonu.

Svetlost barve je odvisna od svetlobe, ki pada na neko barvno telo. V senci ali v mraku vidimo barve drugačne kot pri dnevni svetlobi. Če govorimo o nasičenih barvah barvnega kroga in jih gledamo pri dnevni svetlobi, vidimo kot najsvetlejšo barvo rumeno, najtemnejša pa je vijoličasta.

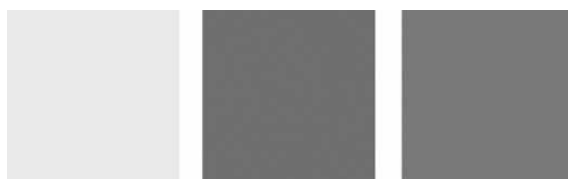
Nasičenost (saturacija) barve je njena polnost, pestrost. V teh primerih govorimo o živo rdeči, čisti modri, izrazito oranžni ... itn. Takšne nasičene barve sestavljajo barvni krog. V nasprotju s pestrimi, nasičenimi barvami govorimo o nepestrih barvah. To so različni sivi odtenki, od črne do bele. Pri sivinah govorimo tudi o nevtralnih barvah.

Barvitost (tudi barvnost) je značaj barve, ki eno barvo ločuje od druge. Če čiste, nasičene barve mešamo npr. s črno, belo ali sivo, dobimo zatemnjene, zastrte barve. Če npr. rumeni dodajamo črno, dobimo olivno zelene odtenke.

Barvni krog

Primarne barve ali barve prve stopnje so rumena, rdeča in modra. Teh barv ne moremo zmešati iz drugih barv, pač pa lahko iz njih namešamo nešteto drugih odtenkov. Če govorimo o primarno rdeči barvi, moramo poudariti, da je ta barva nekako rožnata. Imenujemo jo magentno rdeča. Cinober rdeča, kakršno imamo v škattah s tempera barvami, vsebuje že precej rumene. Da, v tem je razlog, da pri mešanju cinober rdeče in modre ne dobimo vijoličaste barve, pač pa rjavo.

Primarne barve

Sekundarne barve ali barve druge stopnje so vijoličasta, zelena in oranžna. Nastanejo z mešanjem po dveh primarnih barv. Rumena in modra dasta zeleno, rdeča in rumena oranžno ter modra in rdeča vijoličasto.

Sekundarne barve

Terciarne barve so barve tretje stopnje. Različni likovni teoretiki jih različno razlagajo. Navajamo dve različni razlagi:

- Terciarne barve nastanejo, če mešamo eno primarno in eno – sosednjo – sekundarno barvo. Na takšen način nastane, npr. rumeno zelena, zeleno modra (turkizna), oranžno rdeča itn.
- Terciarne barve nastanejo, če mešamo med sabo dve sekundarni barvi, npr. oranžno in vijoličasto, zeleno in oranžno itn. Barve, ki nastanejo, izgubijo svojo barvno čistost, pestrost, saj je to tako, kot če bi mešali vse tri primarne barve skupaj. Nastanejo sivkasti in rjavkasti toni.

Pojmi, povezani z barvo v prvem VIO

1. razred
– barva   – ploskev   – mešanje barv   – svetlo-temno (svetle in temne barve)
2. razred
– barvna ploskev   – primarne in sekundarne barve   – svetlo-temno (svetlostna lestvica)   – svetlitev barve   – temnitev barve
3. razred
– barvna ploskev in barvna linija   – primarne, sekundarne in terciarne barve   – svetljenje in temnenje barv

V 1. razredu učencev še ne begamo z likovno teoretičnimi pravili, pač pa pustimo, da sami na paleti mešajo barve in pri tem odkrivajo nove odtenke. Priporočamo pa, da jih omejimo z izbiro barv, saj jih bo prav manjša izbira barv spodbudila k raziskovanju, mešanju in iskanju novih odtenkov. V 2. razredu pri slikanju še vedno omenjamo pojme iz 1. razreda, saj so ti tako preprosti, da so nujno del pogovora o barvah. Govorimo pa tudi že o primarnih in sekundarnih barvah. Učenci znajo tudi pojasniti primarne barve in nastanek sekundarnih barv. S svetlenjem in temnenjem barv na paleti znajo sestaviti že svetlostno lestvico.

V 3. razredu se primarnim in sekundarnim barvam pridružijo še terciarne barve. Osebnostno menim, da so ta poimenovanja barvnih skupin s tujkami za starostno stopnjo 2. in 3. razreda nekoliko neprimerna in tudi nepotrebna, a očitno se je snovalcem učnega načrta zdelo to zelo pomembno. Sama mislim, da ima učenec, ki razume sistem mešanja barv, dovolj znanja, da lahko naslika ustvarjalno, doživeto in iskreno sliko. Prav v tem vidim enega ključnih namenov predmeta likovna umetnost.

Učitelji včasih delajo napako, da pri slikanju omogočijo, da učenec uporablja kar vse barve od kraja. Rezultat takšnega pristopa je ravno nasproten: učenci barv ne mešajo, pač pa uporabljajo vnaprej pripravljene barve iz tub. Na ta način si tudi ne morejo pridobiti izkušenj z mešanjem barv, kar pomeni, da jih prikrajšamo za čudovita doživetja in občutenja. Navajamo nekaj možnosti, na kakšen način lahko z omejitvami uporabe barv dosežemo dobre rezultate:

- Učencem damo samo tri primarne barve: rdečo, modro in rumeno. Na paleti jih potem meša in pridobi sekundarne in terciarne barve.
- Učencem damo primarne barve, zraven pa še belo in črno, s katerima bodo namešane odtenke svetlili ali temnili.
- Učencem ponudimo le dve primarni barvi, zraven pa še belo in črno. Na ta način lahko nameša veliko vmesnih odtenkov, ki jih hkrati svetli in temni.
- Učencem damo na voljo zgolj topli del barvnega kroga skupaj z belo in črno. Slike, ki bodo nastale na ta način, bodo v celoti delovale toplo, žareče, zemeljsko ...

Učenka 2. razreda
ROŽA ZA MAMICO, kolaž

Na sliki je ozadje polepljeno s časopisnimi izrezki, potem pa je deklica podlago z valjčkom poenotila tako, da je nanjo nanesla različne modre odtenke. Pri kolažu se je omejila predvsem na rumene in modrikaste barvne odtenke. Glej barvno prilogo v sredici.

Učenka 3. razreda

PTICE NA ŽICI, tempera na temni podlagi

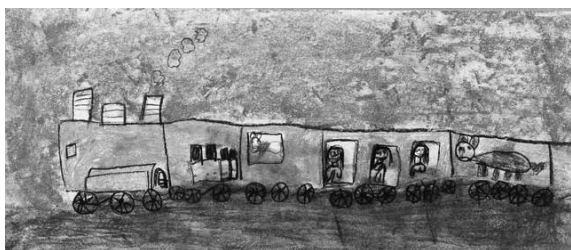
Temna podlaga je zanimiv izziv, saj je deklica najprej narisala motiv z uporabo belih črt. Pri slikanju se je omejila predvsem na uporabo rdečih in zelenih barvnih odtenkov. Glej barvno prilogo v sredici.

Učenka 3. razreda

PTICE POZIMI, tempera na modri podlagi

Slikovna podlaga v modri barvi je narekovala omejeno uporabo barv, s katerimi je avtorica intenzivneje dosegla vtis zime, sneženja, mraza. Dejansko gre za uporabo pariško modre in bele barve, ki ju je po potrebi mešala na paleti. Glej barvno prilogo v sredici.

Učenec 2. razreda

VLAK, suhi pasteli

Barve pastelov so bile omejene zgolj na rjavkaste, zemeljske odtenke ter na črn pastelni svinčnik, s katerim je avtor narisal risbo. Barvna kombinacija deluje toplo in ubrano in je nadvse primerna za motiv s starim vlakom. Glej barvno prilogo v sredici.

Učenec 1. razreda

ZMAJ, tempera

Učenec je imel na razpolago primarne barve ter belo. Izkustveno jih je mešal na paleti ter jih nanašal neposredno in energično. Prav zato njegova slika prekipeva od izrazne moči. Glej barvno prilogo v sredici.

Zaključek

Če želimo uspešno izvajati pouk likovne umetnosti, moramo sami dobro poznati likovno teorijo, v okviru te pa tudi lastnosti barv. Prav tako moramo obvladati didaktične pristope, ki bodo učencu omogočili razumevanje zastavljenih likovnih pojmov ter uspešno likovno izražanje. Kakorkoli pa, sama teorija za učenca ni dovolj. Premalo je, če učencem zgolj razlagamo barvni krog ter kažemo takšne in drugačne barve lestvice. Učencem moramo zraven pokazati tudi umetniška dela, na katerih se določeni likovni pojmi pojavljajo. Prav doživetje dobre umetniške stvaritve je tisto, ki bo učence plemenitilo ter jim razvijalo občutljivost do likovno kulturne dediščine. Hkrati bodo ob opi-

sovanju umetniških del razvijali svojo sposobnost opazovanja in se usposabljali za izvedbo lastnih likovnih nalog. ■

Literatura:

1. Berce Golob, H. (1991). *Likovna vzgoja, Načini dela pri likovni vzgoji*, Priročnik za učitelje na predmetni stopnji osnovne šole. Ljubljana: DZS.
2. Berce Golob, H. (1993). *Metode likovno-vzgojnega dela v osnovni šoli na področju slikarstva* (doktorska disertacija). Ljubljana: ALU.
3. Butina, M. (2000). *Mala likovna teorija*. Ljubljana: Debora.
4. Butina, M. (1997). *O slikarstvu*. Ljubljana: Debora.
5. Pečjak, V. (2006). *Psihološka podlaga vizualne umetnosti*. Ljubljana: Debora.
6. Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
7. Tacol, T. (1999). *Didaktični pristop k načrtovanju likovnih nalog*, Izbrana poglavja iz likovne didaktike. Ljubljana: Debora.
8. Učni načrt. Program osnovna šola. Likovna vzgoja. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.

Jure Mikuž

